

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського
Відокремлений структурний підрозділ
«Фаховий коледж МНУ імені В.О. Сухомлинського»

Циклова комісія економіко-гуманітарного та загальноосвітнього напрямку підготовки

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор ВСП «Фаховий коледж
МНУ імені В.О.Сухомлинського»

О.О.Царенко

_____ 2021р.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ПІДГОТОВКИ ТА СКЛАДАННЯ
ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ ВИПУСКНИКІВ
З ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА**

галузі знань 08 «Право»
спеціальності 081 «Право»
освітньо-кваліфікаційний рівень «Молодший спеціаліст»

«Погоджено»

Заступник директора

з навчальної роботи ВСП «Фаховий
коледж МНУ імені В.О. Сухомлинського»

Н.В. Божко

« 13 » _____ 2021 р.

Методичні рекомендації щодо підготовки та складання підсумкової атестації випускників за галуззю знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» з дисципліни «Теорія держави і права» розроблено на підставі ОПП та ОКХ освітньо-кваліфікаційного рівня молодший спеціаліст.

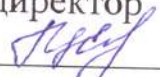
Розробник: Русецька Юлія Леонідівна, викладач вищої категорії циклової комісії з економіко-гуманітарного та загальноосвітнього напрямку підготовки Відокремленого структурного підрозділу «Фаховий коледж МНУ імені В.О.Сухомлинського»

Розроблено і схвалено на засіданні ЦК економіко-гуманітарного та загальноосвітнього напрямку підготовки протокол № 17 від «29» квітня 2021р.

Голова циклової комісії економіко-гуманітарного та загальноосвітнього напрямку підготовки ВСП «Фаховий коледж МНУ імені В.О. Сухомлинського»

О.В. Гінкевич

Затверджено ухвалою педагогічної ради Відокремленого структурного підрозділу «Фаховий коледж Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського, протокол № 10 від «13» травня 2021р.

Голова педагогічної ради, директор ВСП «Фаховий коледж МНУ імені В.О. Сухомлинського» О.О. Царенко

ЗМІСТ

I. Підготовка до складання підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права» галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право».

- 1.1. Вихідні положення Стандарту вищої освіти МОН України про підсумкову атестацію випускників з дисципліни «Теорія держави і права» галузі знань 08 «Право».....4
- 1.2. Цілі й функції підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права» 4
- 1.3. Загальні вимоги до організації підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права» 6
- 1.4. Формування кваліфікаційних комісій 6
- 1.5. Підготовка та характер екзаменаційних білетів.....6

II. Організація і проведення підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права» галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право».

- 2.1. Вихідні вимоги до підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права» спеціальності 081 «Право» галузі знань 08 «Право».....7
- 2.2. Про форму проведення підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права».....7
- 2.3. Єдині критерії екзаменаційних оцінок і методика оцінки результатів підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права».....8
- 2.4. Оформлення результатів підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права».....9
- 2.5. Методика аналізу та оголошення результатів підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права».....9

III. Керівництво для студентів

- 3.1. Методичні поради студенту з підготовки відповідей на питання білету.....10
- 3.2. Зразок відповіді по білету 11

IV. Перелік питань підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права» галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право».

- 4.1. Перелік питань з дисципліни «Теорія держави і права»..... 14
- 4.1.1. Опорний план відповіді по білету з дисципліни «Теорія держави і права».....15
- Список рекомендованої літератури.....39

І. ПІДГОТОВКА ДО ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ ВИПУСКНИКІВ З ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА» ГАЛУЗІ ЗНАНЬ 08 «ПРАВО» СПЕЦІАЛЬНОСТІ 081 «ПРАВО»

1.1. Вихідні положення Стандарту вищої освіти МОН України про підсумкову атестацію випускників з дисципліни «Теорія держави та права» галузі знань 08 «Право»

Методичні рекомендації щодо підготовки студентів спеціальності 081 «Право» до підсумкової атестації випускників розроблені відповідно до освітньо-професійної програми та освітньо-кваліфікаційної характеристики молодшого спеціаліста напряму підготовки 08 «Право».

Відповідно до Стандарту вищої освіти МОН України в Коледжі МНУ імені В.О. Сухомлинського вибрано структуру завдань атестації випускників згідно з наступним варіантом: усний екзамен з дисципліни «Теорія держави і права».

Метою методичних рекомендацій є надання допомоги студентам в підготовці до здачі підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права» галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право».

1.2. Цілі та функції підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права»

Метою підсумкової атестації є встановлення фактичної відповідності рівня освітньо-професійної підготовки випускників вимогам даної освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми.

Підсумкова атестація випускників з дисципліни «Теорія держави і права» студентів спеціальності 081 «Право» галузі знань 08 «Право» повинен визначати рівень засвоєння студентами матеріалів наведених вище правових дисциплін, вміння самостійно аналізувати складні явища та процеси суспільно-економічного та правового розвитку, активно використовувати набуті знання у своїй професійній, суспільній та правовій діяльності.

Підсумкова атестація випускників з дисципліни «Теорія держави і права» студентів спеціальності 081 «Право» є продовженням навчально-виховного процесу, складовою частиною завершального етапу підготовки молодшого спеціаліста за галуззю знань 08 «Право».

Цілі атестації зумовлюють і її функції. Головною з них є контроль та оцінка рівня правових знань, отриманих студентом протягом чотирьох років навчання.

Реалізація цієї функції припускає перевірку методологічних та теоретичних принципів, проблем і положень правових дисциплін, а також вміння їх використовувати в аналізі економічних, правових явищ і в практичній діяльності. Особливу увагу необхідно приділяти виявленню знань та вмінь студента аналізувати сучасні умови здійснення економічних та правових реформ в Україні, проблеми переходу від командно-адміністративного господарювання до розбудови правової держави в Україні, забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина в незалежній Україні.

Важливе значення має функція виявлення навичок вирішення практичних завдань, конкретного аналізу проблемних ситуацій на теоретичному рівні.

Підсумкова атестація випускників з Теорії держави і права має важливу виховну функцію, яка у конкретному вираженні виявляється у вмінні студента

самостійно, логічно й послідовно висловлювати свої переконання, здійснювати самоконтроль та критично оцінювати власні знання і навички.

Підсумкова атестація випускників з дисципліни «Теорія держави і права» студентів спеціальності 081 «Право», за умов всебічного аналізу його результатів, дозволяє найбільш вичерпно з'ясувати позитивний досвід та недоліки в організації, змісті й методиці викладання фахових правових дисциплін, а також самостійної роботи студентів.

Все це дає можливість визначити конкретні заходи щодо удосконалення викладання фахових правових дисциплін, накреслити шляхи поліпшення взаємозв'язку та спадкоємності у їх викладанні.

Таким чином, підсумкова атестація випускників з Теорії держави і права в значній мірі, є засобом всебічного впливу на особистість студента і має контрольну, пізнавальну та виховну функції.

1.3. Загальні вимоги до організації підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права» студентів спеціальності 081 «Право» галузі знань 08 «Право».

Організаційна підготовка до атестації з дисципліни «Теорія держави та права» проводиться згідно з наказом ректора МНУ імені В.О.Сухомлинського.

Циклова комісія організує підготовку до підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права» за заздалегідь розробленим планом.

Складання підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права» проводиться після складання заліково-екзаменаційної сесії.

Для підготовки і складання підсумкової атестації випускників виділяється не менше п'яти навчальних днів, протягом яких зорганізується проведення групових та індивідуальних консультацій обсягом до 4 години.

1.4. Формування кваліфікаційних комісій

Прийом підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права» здійснюється кваліфікаційною комісією яка формується щорічно на період проведення іспиту з числа професорсько-викладацького складу МНУ імені В.О.Сухомлинського, педагогічного складу ВСП «Фаховий коледжу МНУ імені В.О.Сухомлинського» в кількості не менше п'яти (але не більше семи) осіб на чолі з головою - висококваліфікованим фахівцем в області права, який має вчений ступінь або звання. Персональний склад комісії затверджується наказом ректора МНУ імені В.О.Сухомлинського не пізніше як за місяць до початку атестації.

1.5. Підготовка та характер білетів

Підсумкова атестація випускників з дисципліни «Теорія держави і права» проводиться за білетами, складеними відповідно до програми підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права». Кожний білет складається з трьох теоретичних питань. Екзаменаційні білети затверджуються на засіданні циклової комісії не пізніше ніж за місяць до початку підсумкової атестації випускників.

II. ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ ВИПУСКНИКІВ З ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА» ГАЛУЗІ ЗНАНЬ 08 «ПРАВО» СПЕЦІАЛЬНОСТІ 081 «ПРАВО»

2.1. Вихідні умови підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права» спеціальності 081 «Право» галузі знань 08 «Право»

До підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права» спеціальності 081 «Право» допускаються студенти, які закінчили вивчення всіх теоретичних дисциплін, успішно пройшли практичну підготовку, склали всі заліки й іспити згідно з навчальним планом молодшого спеціаліста.

Підсумкова атестація випускників з дисципліни «Теорія держави і права» проводиться усно у формі відповідей на питання білета. У процесі підготовки відповідей студент може користуватися методичними рекомендаціями щодо підготовки та складання державної атестації випускників з Теорії держави і права за галуззю знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» .

Підсумкова атестація випускників з дисципліни «Теорія держави і права» проводиться на відкритому засіданні комісії за наявності не менше трьох її членів при обов'язковій присутності голови комісії.

Тривалість підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права» одного студента – не більше 30 хвилин. Тривалість засідання кваліфікаційної комісії не повинна перевищувати шести годин на день.

2.2. Про форму проведення підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права»

До початку атестації група студентів, які складають його за розкладом у цей день, запрошується в аудиторію, де відбувається засідання ДКК.

Голова комісії поздоровляє студентів з початком держіспиту, знайомить їх зі складом ДКК і коротко пояснює порядок її роботи.

Враховуючи режим роботи комісії, до атестації запрошуються одночасно не більше 7-ти студентів. Кожному з них для підготовки відповідей виділяють окремий стіл. Необхідні записи студент робить на стандартних аркушах, що видаються комісією.

Кульмінаційна частина іспиту – заслуховування комісією відповідей студента. Якщо останній відхиляється у бік від сформульованих у білеті питань, голові комісії (екзаменатору) необхідно спрямувати відповідь студента у правильному напрямі. Члени комісії, з дозволу голови ДКК, мають право задавати уточнюючі й додаткові питання. Методично доцільно задавати питання після відповідей студента на всі питання екзаменаційного білета.

Якщо студент допускає у відповіді помилки, його треба негайно виправляти. При необхідності можна супроводжувати свої зауваження короткими поясненнями, щоб запобігти можливим повторенням аналогічних помилок у наступних відповідях студента.

Додаткові питання члени комісії задають за таких обставин:

- відповідь студента не достатньо повна, позбавлена логічності й визначеності;
- у відповіді допущені суттєві помилки;
- виникають сумніви в оцінці знань студента.

Уточнюючі й додаткові питання треба чітко сформулювати. Члени комісії повинні пам'ятати про необхідність підтримки на іспиті невимушеної, доброзичливої обстановки, яка сприятиме спокійній підготовці студентів до відповідей.

Разом з тим важливо органічно поєднувати на державному іспиті високу вимогливість і об'єктивність в оцінках, індивідуальний підхід до студентів у визначенні рівня їх знань.

2.3. Єдині критерії оцінок і методика оцінки результатів підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права»

А. Критерії оцінок

Результати підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права» визначаються оцінками «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно».

Оцінка «Відмінно» – виставляється за таких умов:

1. Творчий підхід до засвоєного матеріалу, повнота і правильність виконання завдання.
2. Вміння застосовувати різні принципи й методи в конкретних ситуаціях.
3. Глибокий аналіз фактів і подій, спроможність прогнозування результатів від прийнятих рішень.
4. Чітке, послідовне викладення відповіді на папері.
5. Вміння пов'язати теорію і практику.

Оцінка «Добре» – виставляється за наступних умов:

1. Мають місце деякі непринципові помилки несуттєвого характеру у викладі відповідей при повних знаннях програмного матеріалу.
2. Переважання логічних підходів перед творчими у відповідях на питання.
3. Не завжди правильне прогнозування подій від прийнятих рішень.
4. Вміння пов'язати теорію з практикою.

Оцінка «Задовільно» виставляється за наступних умов:

1. Репродуктивний підхід до засвоювання та викладання матеріалу.
2. Недостатня повнота викладання матеріалу, але при обов'язковому виконанні (можливо з несуттєвими помилками) тих завдань, що пов'язані з розв'язанням практичних задач.
3. Неглибокі знання основного матеріалу, наявність великої кількості неточностей у викладі матеріалу.
4. Нечітке викладання матеріалу на папері, порушення логічної послідовності при викладі матеріалу.
5. Утруднення при практичному втіленні прийнятих рішень.

Оцінка «Незадовільно» виставляється за наступних умов:

1. Відсутність знань з більшої частини матеріалу, погане засвоєння принципів положень курсу.
2. Наявність грубих, принципівих помилок при практичному виконанні отриманих завдань.
3. Невиконання або виконання з великими помилками тих завдань, що пов'язані з розв'язанням практичних задач.
4. Неграмотне і неправильне викладення відповідей на папері.

2.4. Оформлення результатів підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права»

Рішення щодо оцінки знань студента приймається Кваліфікаційною комісією на закритому засіданні відкритим голосуванням простою більшістю голосів членів комісії, які брали участь у засіданні. За умов рівності кількості голосів вирішальним є голос голови.

Результати підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права» визначаються оцінками «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно».

Студентам, які не склали підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права» з поважних причин (підтверджених документально), ректором МНУ імені В.О.Сухомлинського може бути надана можливість складання іспиту за індивідуальним графіком до закінчення роботи державної кваліфікаційної комісії.

Протоколи засідання Кваліфікаційної комісії, залікові книжки з проставленими в них оцінками підписуються головою і членами комісії.

2.5. Методика аналізу та оголошення результатів підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави та права»

Результати державного екзамену з дисципліни «Теорія держави і права» оголошуються студентам у день його проведення після оформлення протоколів Державної кваліфікаційної комісії. При цьому дається загальна оцінка відповідей студентів, відзначаються найбільш яскраві з них, характеризується рівень фахової підготовки студентів.

III. КЕРІВНИЦТВО ДЛЯ СТУДЕНТІВ

3.1. Методичні поради студенту з підготовки відповідей на питання білета підсумкової атестації випускників з Теорії держави і права

Отримавши білет, студент знайомиться із змістом питань, визначає місце кожного з них у загальній структурі фахової підготовки.

Відповідайте на питання і виконуйте письмові вправи тільки після того, як Ви уважно прочитали та зрозуміли завдання й правила його виконання. До кожного питання, по кожному предмету представлено опорний план відповіді. Відповідь повинна бути складена в послідовності, представлений в опорному плані розкриваючи кожен його пункт.

Визначивши логіку відповіді на питання, потрібно скласти розгорнутий план відповіді у формі окремих тез, враховуючи при цьому зміст відповідних першоджерел, а також сучасний стан соціально-економічного розвитку України. Важливо також визначити для себе категоріальний апарат, на основі якого буде розглядатися зміст питання.

Студенту надається можливість користуватися методичними рекомендаціями з підготовки до підсумкової атестації випускників з дисципліни «Теорія держави і права» та нормативно-правою базою України.

У разі сумніву щодо розуміння сформульованих у білеті питань або умов задачі студент має право звернутися за поясненням до екзаменаційної комісії.

Намагайтеся відповісти на всі питання і виконати практичні вправи.

Бажаємо Вам успіху!

3.2. Зразок усної відповіді випускника з дисципліни «Теорія держави та права».

ЗРАЗОК БІЛЕТУ

1. Предмет, метод, функції теорії держави і права.

Опорний план відповіді:

- Поняття теорії держави і права, її мета як науки.
- Поняття та складові предмета ТДП, єдність та дуалізм предмета ТДП
- Поняття функцій ТДП, їх види
- Поняття методу ТДП, їх види.

Відповідь.

Теорія держави і права — система наукових знань про об'єктивні властивості держави і права (їх внутрішню структуру і логіку розвитку); про основні та загальні закономірності виникнення, розвитку і функціонування державно-правових явищ.

Як і будь-яка інша наука, теорія держави і права має свій предмет і метод. Предмет науки (або навчальної дисципліни) - це коло питань, які вона вивчає (відповідає на питання «що?»). Метод науки (або навчальної дисципліни) — це засіб або сукупність засобів, за допомогою яких вивчається предмет (відповідає на питання «як?»).

Предмет теорії держави і права — об'єктивні властивості держави і права, основні та загальні закономірності виникнення, розвитку і функціонування державних і правових явищ.

Основні ознаки теорії держави і права:

1. Вивчає державу і право (або: державну і правову системи) у теоретико-узагальненому вигляді. Свідченням тому є категорії - загальні поняття: сутність держави, форма держави, тип держави, функція держави, сутність права, форма права, система права, правовідносини, механізм правового регулювання тощо.

2. Осягає не усе, а основні та загальні закономірності виникнення, розвитку, функціонування держави і права, їх можна назвати фундаментальними закономірностями, тому що вони однаково властиві різноманітним державам і їх правовим системам. Наприклад, «людина — право — держава» є закономірний системоутворюючий зв'язок, без якого неможливе законодавче закріплення і державне забезпечення прав і свобод людини. Такі основні і загальні закономірності характерні для виникнення держави і права, їх сутності, ознак, функціонування апарату держави, режиму законності та правопорядку та ін. Пізнання закономірностей — це пізнання законів взаємозв'язку явищ.

3. Ґрунтується на єдності та діалектичному взаємозв'язку держави і права. Держава і право — різні соціальні явища, що органічно пов'язані між собою, обумовлюють одне одного, знаходяться у відносинах нерозривної єдності та взаємного проникнення.

Уся побудова держави та її діяльність регламентуються правовими нормами, а правові норми видаються і забезпечуються державою. Держава немислима без права як засобу вирішення державних завдань і виконання своїх фундаментальних функцій. У нормах права держава здобуває своє юридичне оформлення, її діяльність здійснюється тільки на підґрунті правових норм. У цьому відношенні велика роль конституцій, що закріплюють структуру держави, систему її органів, їх завдання, компетенцію, форми діяльності.

Природне право, ідеї свободи і справедливості обумовлюються не державою і не нею даруються. Проте норми позитивного (законодавчого) права, що визначають реальне становище людини, містять різні нормативні розпорядження, що формулюються правотворчими органами держави. Правозастосовними органами вони виконуються, а правоохоронними органами охороняються від порушень. Не можна пізнати право і державу, досліджуючи їх ізольовано або протиставляючи одне одній.

При науковому вивченні та викладі курсу теорії держави і права цілком прийнятним є відносний поділ теорії держави і теорії права для розуміння специфіки кожної із них.

Таким чином, теорія держави і права є:

- суспільною наукою, тому що вивчає такі суспільні явища, як держава і право;
- юридичною наукою, тому що вивчає лише державну і правову сторони громадського життя;
- загальнотеоретичною наукою, оскільки виявляє і пояснює загальні та основні закономірності розвитку держави і права.

Предмет науки теорії держави і права є історичним. Він змінюється в міру залучення до сфери пізнання нових властивостей і явищ правової і державної дійсності, а також вилучення всього того, що виявляється ілюзією, помилкою, оманною.

ТДП - система наукових знань про закономірності виникнення, існування і функціонування держави і права як особливих суспільних явищ, виражено в комплексі логічно пов'язаних понять і категорій.

Предметом загальної ТДП є загальні і специфічні закономірності виникнення, функціонування і розвитку держави і права, що розглядаються як цілісні взаємозумовлені соцінститути, та пов'язані з ними суспільні відносини.

Функції загальної ТДП – ті завдання, які вона покликана виконувати, досліджуючи свій предмет:

- онтологічна ф – встановлення і вивчення основних характеристик і властивостей державно-правових явищ, які досліджуються вперше.
- Евристична ф – відкриття нових, раніше невідомих властивостей і характеристик об'єкта, який вже досліджувався раніше.
- Методологічна ф – ТДП розробляє методикку дослідження державно-правових явищ і формулює систему пов'язаних з ними понять.
- Ідеологічна ф – розробка ідей щодо шляхів розвитку ТДП.
- Системотворча ф – ТДП об'єднує всі юридичні науки у гармонійну пізнавальну систему.
- Практично-прикладна ф – впровадження напрацьованих ТДП положень і висновків у державно-правову практику.
- Комунікативна ф – слугує своєрідним містком між юридичними та іншими гуманітарними науками.
- Навчальна ф – ТДП є першоосною дисципліною для опанування всіх інших юридичних наук.
- Прогностична ф – ТДП спроможна не тільки дати пояснення минулому і правильно зорієнтуватися у сучасному, а й передбачити шляхи розвитку.

Метод теорії держави і права — це сукупність логічних прийомів і конкретних засобів пізнання загальних і основних закономірностей виникнення, розвитку і функціонування держави і права.

Методи науки теорії держави і права поділяються на загальні, окремі (конкретні) і спеціальні.

Загальним методом теорії права і держави, к і всіх суспільних наук, є метод філософської діалектики (матеріалістичної та ідеалістичної). Він полягає у підході до вивчення держави і права, який ґрунтується на загальних закономірних зв'язках розвитку буття і свідомості. Наприклад, метод філософської діалектики припускає розгляд права як явища, котре: 1) визначається природою людини і умовами життя суспільства; 2) пов'язано з іншими соціальними явищами, пронизує сферу суспільних відносин — економічних, політичних, духовних та ін.; 3) перебуває у постійному розвитку, якісному відновленні (рабовласницьке, феодальне, буржуазне, неокапіталістичне право).

Загальний метод філософської діалектики розкривається через: 1) логічний метод сходження від простого до складного, від абстрактного до конкретного. Це метод діалектичної логіки — логіки теоретичного відтворення генезису предмета.

2) метод (принцип) єдності логічного та історичного. Сутність історичного методу полягає у тому, що процес розвитку державно-правових явищ відтворюється в усій багатогранності, в усій повноті — із усіма випадковостями, зигзагами, частковостями, що перекручують об'єктивну логіку розвитку.

3) системно-структурний метод, котрий припускає, що всі державно-правові явища розглядаються як елементи систем. Право, держава, їх структурні підрозділи є відкритими системами, що складаються із систем нижчого порядку і належать до ширших систем.

Основні окремі (конкретні) методи теорії держави і права:

1) формально-догматичний (юридико - технічний) метод припускає вивчення права як такого, у «чистому вигляді», поза зв'язку з економікою, політикою, мораллю та іншими соціальними явищами.

2) соціологічний метод полягає в дослідженні права не на рівні абстрактних категорій, а на підставі конкретних соціальних фактів. Соціологічний метод містить у собі такі засоби, як аналіз статистичних даних і різного роду документів, соціально-правовий експеримент, опитування населення і т. ін.

3) статистичний метод використовується для встановлення статистичних даних про предмет вивчення, скажімо, даних про кількість правопорушень, про відсоток економічних злочинів тощо.

4) конкретно-історичний метод допомагає вивчити специфіку державно-правового явища конкретного історичного періоду, простежити динаміку його розвитку.

5) порівняльно-правовий метод припускає зіставлення юридичних понять, явищ і процесів і виявлення між ними схожості та відмінностей. Порівняння дозволяє класифікувати державно-правові явища, з'ясувати їх історичну послідовність, генетичні зв'язки між ними.

2. Нормативно правовий акт і його види.

Опорний план відповіді:

- Поняття нормативно-правового акту
- Ознаки нормативно-правового акту
- Структура нормативно-правового акту
- Види нормативно-правових актів за різними ознаками

Відповідь.

Нормативний правовий акт — це офіційний письмовий документ, прийнятий уповноваженими суб'єктами правотворчості у визначених законом порядку і формі, який містить норми права.

Для нормативних правових актів характерні такі ознаки. Вони:

- 1) завжди містять норми права (оформлюють встановлення, зміну чи доповнення норм права);
- 2) приймаються тільки правотворчими суб'єктами і в межах їх компетенції. Суб'єктами прийняття нормативних актів в Україні є народ України, Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, міністерства, інші органи і посадові особи, передбачені Конституцією та законами України;
- 3) приймаються з дотриманням певної процедури. Основними стадіями правотворчого процесу є правотворча ініціатива, розробка, розгляд, обговорення проектів нормативних актів, прийняття та введення їх у дію;
- 4) ухвалюються суб'єктами правотворчості у формах, визначених для кожного з них Конституцією і законами України (так, Верховна Рада України, зокрема, приймає закони, Президент України — укази, Кабінет Міністрів України — постанови).

До нормативного правового акту як офіційного письмового документа ставляться відповідні вимоги.

По-перше, структура нормативного акту повинна включати назву акту (вказує на орган, який видав акт, вид акту, предмет регулювання), преамбулу (містить інформацію про причини, умови, ціль прийняття акту, принципи його дії), розділи, глави, статті, пункти, підпункти статей. Кодифіковані нормативні акти поділяються на загальну і особливу частини. Загальна частина містить норми-принципи, дефініції, юридичні конструкції, статутні приписи тощо, а особлива норми, які визначають вид і міру можливої або необхідної поведінки, міру юридичної відповідальності, спеціалізовані приписи.

По-друге, нормативні правові акти підлягають обов'язковій державній реєстрації та обліку. Так, нормативні правові акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, що торкаються прав, свобод і законних інтересів громадян або мають міжвідомчий характер, реєструються в Міністерстві юстиції України. В Україні створено Єдиний державний реєстр нормативних актів, до якого включаються чинні, опубліковані та неопубліковані, в тому числі з обмежувальними грифами, закони України, постанови Верховної Ради України, укази і розпорядження Президента України, декрети, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативні акти міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, органів адміністративно-господарського управління та контролю, зареєстровані в Міністерстві юстиції, нормативні акти Національного банку, міжнародні договори України.

По-третє, нормативні правові акти опрацьовуються з урахуванням правил юридичної техніки. Ці правила, зокрема, передбачають вимоги щодо використання мови (в тому числі юридичної термінології), прийомів і засобів викладення тексту нормативних актів, юридичних конструкцій, дотримання логічних законів тощо.

По-четверте, нормативні правові акти публікуються в офіційних друкованих виданнях.

Нормативні правові акти можна класифікувати:

- 1) за юридичною силою — на закони-акти вищої юридичної сили, і підзаконні акти — акти, засновані на законах, що їм не суперечать;

2) за суб'єктами правотворчості — на нормативні акти, прийняті народом, главою держави, органами законодавчої, виконавчої влади, органами місцевого самоврядування і т. д.;

3) за обсягом і характером дії — на акти загальної дії, які охоплюють всю сукупність відносин певного виду на даній території; акти обмеженої дії (спеціальні), які поширюються на частину території або на певне коло осіб; акти виняткової дії (надзвичайної), регулятивні можливості яких реалізуються при наявності виняткових обставин (воєнних дій, стихійного лиха, тощо);

4) за галузевою належністю — на нормативні акти, які містять норми конституційного чи адміністративного, цивільного, кримінального, трудового, сімейного та інших галузей права;

5) за зовнішньою формою виразу — на закони, укази, постанови, рішення, розпорядження, накази тощо.

За юридичною чинністю нормативно-правові акти діляться на закони та підзаконні нормативно-правові акти.

Юридична чинність нормативно-правового акту — це його специфічна властивість мати точно позначене місце в ієрархії інших правових актів і залежати за формальною обов'язковістю від того, який орган видав акт, тобто хто є суб'єктом нормотворчості.

Види нормативно-правових актів за сферою дії: загальні; спеціальні; локальні.

Види нормативно-правових актів за характером волевиявлення: акти встановлення норм права; акти заміни норм права; акти скасування норм права.

Види нормативно-правових актів за галузями законодавства: цивільні, ці вільно-процесуальні, кримінальні, кримінально-процесуальні, адміністративні, адміністративно-процесуальні, господарські, господарсько-процесуальні, земельні, житлові та ін.

Види правових актів за суб'єктами нормотворчості в Україні:

- Верховна Рада України — закони і постанови,
- Верховна Рада Автономної Республіки Крим -- постанови (з питань, що носять нормативно-правовий характер) / рішення (з питань організаційно-розпорядчого характеру);
- Президент України — укази (нормативні та ненормативні) / розпорядження;
- Кабінет Міністрів України — постанови і розпорядження;
- керівники міністерств і відомств — нормативні накази, інструкції, розпорядження, положення, вказівки міністра;
- Рада Міністрів Автономної Республіки Крим — постанови, рішення і розпорядження,
- голови місцевих (обласних і районних) державних адміністрацій — розпорядження;
- місцеві ради та їх виконавчі комітети - рішення і нормативні постанови;
- керівники їхніх управлінь і відділень — нормативні накази;
- адміністрація державних підприємств, установ, організацій - нормативні накази, статuti, положення та інструкції.

3. Юридична техніка.

Опорний план відповіді:

- Поняття юридичної техніки
- Поняття предмету юридичної техніки

- Елементи нормотворчої юридичної техніки
- Структура нормативно-правового акту та його форма
- Юридичні конструкції
- Галузева типізація та системні зв'язки

Відповідь.

Правова форма діяльності безпосередньо пов'язана з необхідністю використання різних методів і способів юридичної техніки.

Юридична техніка – це система засобів, правил і прийомів підготовки компетентними органами юридичних актів.

Розрізняють юридичну техніку в правотворчості та правозастосовній діяльності.

Юридична техніка в правотворчості охоплює нормативні акти (техніко-юридичні прийоми і правила при виробленні законів і підзаконних актів), а в правозастосовній діяльності – індивідуальні акти (техніко-юридичні прийоми і правила при виробленні судових актів, договорів).

Для забезпечення верховенства закону і його ефективною дії необхідний високий рівень законодавчої техніки.

Юридична техніка в правотворчості містить у собі методики роботи над текстами нормативно-правових актів, прийоми найдосконалішого викладу думки законодавця (інших суб'єктів правотворчості) у статтях нормативно-правових актів, вибір найдоцільнішої структури кожного з них, термінології і мови, способи оформлення змін, доповнень, повного або часткового скасування, об'єднання нормативно-правових актів тощо. Вона забезпечує юридичну досконалість нормативних документів.

Істотне значення має зведення до мінімуму кількості нормативних актів з одного й того ж питання, а також наявність спеціальних правових засобів, що забезпечують додержання нормативно-правового акту (організаційні заходи, заходи заохочення, контролю та ін.).

Найзагальнішими прийомами і правилами юридичної техніки є:

- 1) юридична термінологія;
- 2) юридичні конструкції;
- 3) форма нормативного акту, прийоми і правила викладу його змісту.

Юридична термінологія – це система юридичних термінів, тобто словесних позначень понять, що використовуються при викладі змісту закону, іншого нормативного акту.

Вона припускає так звану термінологічну уніфікацію: однозначність, загальновизнаність, стабільність і доступність термінів, визначеність і чіткість у викладі нормативно-правового матеріалу, які виключають різне розуміння думки законодавця.

Однозначність – уживання терміну в даному законі в тому самому значенні.

Загальновизнаність – уживання термінів відомих, а не вигаданих законодавцем для даного закону.

Стабільність – усталеність термінології, а не зміна її з прийняттям кожного нового закону.

Доступність – простота і адекватність терміну змісту норм права.

Розрізняють три види термінів у текстах законів:

- загальновживані – терміни в загальноприйнятому значенні, наприклад, будинок, документ, будівля, природа, доквілля та ін.;

- спеціально-технічні – терміни, що мають значення у галузі спеціальних знань – техніки, медицини, економіки, соціології, біології, наприклад, депозит, безробітний, страйк;
- спеціально-юридичні – терміни, що мають особливе юридичне значення, яким виражається своєрідність того чи іншого правового поняття, наприклад, застава, володіння, переведення боргу, колективний договір.

Для єдності юридичної термінології необхідно, щоб при позначенні в нормативному тексті певного поняття послідовно вживався один і той же термін, а при позначенні різних, таких, що не збігаються між собою, понять використовувалися різні терміни. Прийняті закони повинні термінологічно стикуватися між собою і містити бездоганні дефініції, єдині, наскрізні для всієї галузі законодавства. Понятійний апарат усіх галузей права повинен мати „модельні” терміни і визначення, що виражають найзагальніші і водночас найістотніші ознаки предмета або явища. Поняття можуть набувати подальшого розвитку в галузевих нормативних актах, однак уточнене визначення все одно має спиратися на основну (базову) дефініцію. Неточність у застосуванні терміну може спричинити неправильне розуміння правової норми.

Юридичні конструкції – це стійкі побудови нормативного матеріалу за особливими типами зв'язків його елементів, їх типовими схемами, моделями, в які втілюється „юридичний матеріал”. Тобто юридичні конструкції – це чіткі, відпрацьовані наукою і законодавчою діяльністю, перевірені практикою типові схеми правовідносин. Особливі юридичні конструкції дозволяють включати в дію – залежно від обставин – різні юридичні норми.

Відпрацьованість конструкцій – показник досконалості законодавства. Такими юридичними конструкціями є „кримінальна недоторканність”, „необхідна оборона”, „суб'єктивні права” та ін.

Приклад юридичних конструкцій: громадянин К., який перебігав вулицю, був збитий автомашиною і зазнав важкої травми. Залежно від особливостей обставин у кожній з наведених конструкцій „працюють” різні юридичні норми.

В юридичній техніці поряд з важливістю правильного застосування юридичної термінології і юридичних конструкцій не менше значення має форма нормативно-правового акту.

Прийоми і правила викладу юридичних норм у тексті нормативно-правового акту стосуються:

- 1) способів викладу;
- 2) формулювання заголовних назв статей і частин тексту;
- 3) юридичного стилю;
- 4) юридичної мови.

Існують два основних способи викладу юридичних норм у тексті закону:

- абстрактний – характеризується тим, що ознаки явищ, незважаючи на їх різноманіття, подаються в узагальненому виді, виражаються абстрактними поняттями;

- казуїстичний – характеризується урахуванням індивідуальних ознак явищ, їх видів, фактів; перелічуються ті чи інші випадки – казуси.

Абстрактний спосіб (прийом) викладу свідчить про вищий рівень юридичної техніки. Однак казуїстичний спосіб (прийом) дозволяє з більшою визначеністю і чіткістю регулювати суспільні відносини, точно визначати кількість випадків відповідальності тощо. Абстрактний і казуїстичний способи викладу юридичних

норм доповнюють один одного у разі їх правильного застосування.

Загальні вимоги до форми нормативних актів (формулювання заголовних назв статей і частин тексту, юридичного стилю, юридичної мови):

1) логічна послідовність і компактність викладу нормативних розпоряджень, що містяться в нормативному акті; відповідність змісту закону його найменуванню;

2) відсутність суперечностей усередині нормативного акту, а також суперечностей з іншими нормативними актами; заповнення прогалін;

3) наявність формальних реквізитів у нормативних актах: найменування акту; органу, що його видав; місця видання; дати видання; підписів офіційних осіб; порядкового номера;

4) наявність встановленої структури нормативного акту: глав, розділів і частин – у великих законах; статей – у всіх законах; пунктів – у підзаконних актах; заголовків у кожній статті – у законах, переважно в кодексах, а також можливість преамбул в окремих законах; додатків – у підзаконних нормативних актах.

5) стислість викладу і разом з тим ясність, логічність, граматична правильність мови нормативного акту – без художньої красивості і декларативних положень: метафор, епітетів, порівнянь, абревіатур, ненормативних слів і словосполучень та ін.

Для юридичної мови характерним є наказовий стиль викладу.

Відступ від цих вимог призводить до юридичних помилок: прогалін у нормативному акті, суперечностей між його статтями, нечітких формулювань, стилістичних погрішностей та ін., які знижують якість акту, ускладнюють його усвідомлення і роз'яснення (тлумачення), реалізацію норм права в конкретних відносинах.

Види юридичних (правотворчих) помилок такі:

1. Власне юридичні – прийняття декларативних норм, тобто норм, не забезпечених матеріальними ресурсами і необхідними юридичними засобами; наявність колізійних норм, тобто норм, що суперечать одна одній; відсилання до неіснуючих нормативно-правових актів або неповне закріплення життєвих обставин, що мають істотне значення для застосування норм права; прогалини та ін.

2. Логічні – наявність логічних суперечностей між окремими нормативними розпорядженнями, порушення домірності визначення понять; тавтологія – повторення одного терміну в іншому.

3. Граматичні – наявність ненормативних словосполучень, громіздких конструкцій, що ускладнюють розуміння змісту статті нормативного акту, та ін.

Юридична техніка в правозастосовній діяльності містить:

1) методики роботи над текстами правозастосовних актів;

2) прийоми найдосконалішого викладу думки правозастосувача (суду, адміністрації та ін.) у судовому рішенні, рішенні арбітражних судів та інших актах;

3) вибір найдоцільнішої структури правозастосовного акту, термінології і мови та ін.

Виносячи правозастосовний акт, суб'єкт застосування повинен указати орган, що застосовує право, і відповідальну особу (якщо орган колегіальний, то вказується його склад), осіб, що беруть участь у розгляді справи (якщо ця участь є обов'язковою). Правозастосовник зобов'язаний описати діяння, що стало предметом розгляду, навести докази вчинення діяння конкретною людиною. У тексті документів слід навести і норми законодавства. Правозастосовний акт має таку структуру: вступна частина, констатуюча частина, мотивувальна частина, результативна частина.

IV. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ ВИПУСКНИКІВ З ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА» ГАЛУЗІ ЗНАНЬ 08 «ПРАВО» СПЕЦІАЛЬНОСТІ 081 «ПРАВО»

4.1. Перелік питань з дисципліни «Теорія держави і права» які виносяться на підсумкової атестації випускників

1. Предмет, метод, функції теорії держави і права.
2. Методологія теорії держави і права, її структура, наукові методи вивчення держави і права.
3. Система юридичної науки.
4. Форми організації суспільства: суспільні інститути, соціальна влада, соціальне регулювання.
5. Громадянське суспільство, його ознаки та структура.
6. Політика та політична система суспільства.
7. Причини виникнення держави.
8. Основні теорії виникнення держави.
9. Поняття, сутність та ознаки держави.
10. Функції держави.
11. Внутрішні та зовнішні функції держави.
12. Державний суверенітет: поняття, основні складові. Внутрішній та зовнішній аспекти державного суверенітету.
13. Наявність обмеженої фіксованої території як ознаки держави. Поняття державної території, адміністративно-територіальний поділ.
14. Типологія держав: географічне положення, цивілізаційні критерії, тип державного режиму.
15. Історичний тип держави та основні суспільно-економічні формації розвідку людства.
16. Форма держави. Форма держави України.
17. Форми державного правління: поняття та види.
18. Форми державного устрою: поняття та види.
19. Типи державного режиму.
20. Монархія та її види.
21. Республіка та її види.
22. Голова держави.
23. Україна, як унітарна країна.
24. Федерація та конфедерація.
25. Механізм держави. Основні принципи організації та функціонування механізму держави.
26. Принцип поділу влади.
27. Державний орган, класифікація державних органів.
28. Державна служба та державний службовець.
29. Сучасні концепції (теорії) держави.
30. Основні характеристики і принципи соціально-правової держави.
31. Теорія правової держави.
32. Виникнення права, його поняття та ознаки.
33. Праворозуміння та основні теорії права.
34. Сутність, принципи та функції права.
35. Предмет і методи правового регулювання.

36. Способи і типи правового регулювання.
37. Механізм правового регулювання.
38. Соціальні норми права. Ознаки норм права, що відрізняють їх від інших соціальних норм.
39. Структура норми права, класифікація гіпотези, диспозиції і санкції.
40. Класифікація правових норм та способи викладу норм права у законодавчих актах.
41. Основні форми (джерела) права.
42. Правовий звичай та судовий прецедент як джерело права.
43. Міжнародний договір як джерело права.
44. Нормативно-правовий акт і його види.
45. Підзаконний правовий акт та його види.
46. Підзаконний нормативний акт органу місцевого самоврядування та місцевого органу виконавчої влади.
47. Правотворчість, принципи правотворчості та правотворчий процес.
48. Законотворчість та законодавчий процес.
49. Ознаки закону, його структура та види законів.
50. Конституція України – основний закон нашої держави.
51. Укази президента України: порядок прийняття, юридична сила та дія.
52. Система права: галузь, підгалузь, правовий та комплексний інститут, міжгалузевий комплекс.
53. Співвідношення матеріального і процесуального, публічного і приватного, міжнародного і національного права.
54. Будова системи законодавства.
55. Дія нормативно-правових актів в часі.
56. Дія нормативно-правових актів у просторі.
57. Дія нормативно-правових актів за колом осіб.
58. Форми систематизації нормативно-правових актів.
59. Структура правосуб'єктності.
60. Ознаки та структура правовідносин.
61. Юридичний зміст правовідносин: суб'єктивне право та юридичний обов'язок.
62. Класифікація правових відносин.
63. Реалізація права: поняття, ознаки, форми.
64. Правозастосування та стадії правозастосовного процесу.
65. Судова правотворчість як особливий вид правотворчості.
66. Співвідношення нормативно-правового і правозастосовного актів.
67. Тлумачення права та основні способи тлумачення права.
68. Засоби подолання прогалин у законодавстві: аналогія закону та аналогія права.
69. Поняття, ознаки та види правової поведінки.
70. Поняття правопорушення та його юридичний склад.
71. Віна та види правопорушень.
72. Поняття, принципи та функції юридичної відповідальності.
73. Підстави настання юридичної відповідальності та її види.
74. Правова свідомість: поняття, структура, класифікація та види.
75. Правова культура: поняття та види. Правовий нігілізм.
76. Законність: поняття, принципи та гарантії законності.

77. Правопорядок та шляхи зміцнення законності і правопорядку у суспільстві.
78. Правовий статус особи, його основні принципи та види.
79. Правовий статус народу, нації. Право нації на самовизначення.
80. Громадянство та політичні права і свободи особи.
81. Права і свободи особи, їх види та «покоління».
82. Забезпечення та гарантії прав і свобод особи.
83. Юридичні обов'язки особи.
84. Правова система: поняття та класифікація.
85. Романо-германська правова система.
86. Англосаксонська (англо-американська) правова система.
87. Система релігійного права.
88. Система звичаєвого права.
89. Світовий правопорядок та глобальні проблеми людства.
90. Юридична техніка.

4.1.1. Опорний план відповіді з дисципліни «Теорія держави та права»

1. Предмет, метод, функції теорії держави і права.
Опорний план відповіді:
  - Поняття теорії держави і права, її мета як науки.
  - Поняття та складові предмета ТДП, єдність та дуалізм предмета ТДП
  - Поняття методу ТДП, їх види.
  - Поняття функцій ТДП, їх види.
2. Методологія теорії держави і права, її структура, наукові методи вивчення держави і права.
Опорний план відповіді:
  - Визначення методології ТДП
  - Структура методології ТДП
  - Принципи та логічні прийоми методології ТДП
  - Філософський підхід в методології ТДП
  - Наукові методи та їх види в ТДП
3. Система юридичної науки.
Опорний план відповіді:
  - Визначення системи юридичних наук
  - Суспільні науки що вивчають державу і права
  - Визначення історико-теоретичних наук
  - Визначення галузевих наук
  - Визначення прикладних наук
  - Визначення міжгалузевих наук
  - Визначення наук, що вивчають міжнародне та зарубіжне права
  - Поняття галузі, підгалузі права, правового інституту та їх значення в розбудові системи юридичних наук
4. Форми організації суспільства: суспільні інститути, соціальна влада, соціальне регулювання.

Опорний план відповіді:

- Складові форми організації суспільства
- Поняття та види суспільних інститутів (політичні, неполітичні)
- Призначення влади в суспільстві
- Поняття соціальної влади та її види (політична та неполітична)
- Поняття соціального регулювання та його види (індивідуальне та нормативне)

5. Громадянське суспільство, його ознаки та структура.

Опорний план відповіді:

- Поняття громадянського суспільства
- Ознаки громадянського суспільства
- Структура громадянського суспільства
- Соціальна сфера громадянського суспільства
- Економічна сфера громадянського суспільства
- Політична сфера громадянського суспільства
- Духовна сфера громадянського суспільства

6. Політика та політична система суспільства.

Опорний план відповіді:

- Поняття політики
- Визначення структури політичної системи суспільства
- Політичні інститути та організації
- Політична діяльність
- Політичні відносини
- Політичні принципи
- Політичні традиції
- Політична культура
- Політична свідомість
- Засоби масової інформації

7. Причини виникнення держави.

Опорний план відповіді:

- Характеристики первісного ладу
- Основні причини виникнення держави
- Основні шляхи виникнення держави (східний та західний)

8. Основні теорії виникнення держави.

Опорний план відповіді:

- Визначення поняття теорії виникнення держави
- Основні теорії виникнення держави та їх характеристика

9. Поняття, сутність та ознаки держави.

Опорний план відповіді:

- Поняття держави
- Ознаки держави
- В чому полягає сутність держави?
- Публічна державна влада

- Державний суверенітет
- Методи здійснення державної влади (примус та переконання)

10. Функції держави.

Опорний план відповіді:

- Поняття функцій держави
- Ознаки функцій держави
- Класифікація функцій держави (за часом дії, за об'єктом, за принципом поділу влади, за сферами політичної спрямованості, за ступенем суспільної значущості, за причинами виникнення)
- Поняття форми здійснення функцій держави та їх види (правові та неправові)

11. Внутрішні та зовнішні функції держави.

Опорний план відповіді:

- Поняття та ознаки внутрішніх функцій держави
- Види внутрішніх функцій держави
- Поняття та ознаки зовнішніх функцій держави
- Види зовнішніх функцій держави

12. Державний суверенітет: поняття, основні складові. Внутрішній та зовнішній аспекти державного суверенітету.

Опорний план відповіді:

- Поняття державного суверенітету
- Ознаки державного суверенітету
- Основні складові, види державного суверенітету
- Внутрішній державний суверенітет (особливості федерації)
- Зовнішній державний суверенітет

13. Наявність обмеженої фіксованої території як ознаки держави. Поняття державної території, адміністративно-територіальний поділ.

Опорний план відповіді:

- Поняття державної території
- Поняття державної юрисдикції
- Зв'язок між державною територією та юрисдикцією країни
- Поняття адміністративно-територіальної одиниці
- Адміністративно-територіальний поділ України

14. Типологія держав: географічне положення, цивілізаційні критерії, тип державного режиму.

Опорний план відповіді:

- Поняття типології держав
- Поняття типу держави
- Поняття історичного типу держави
- Цивілізаційний підхід до типології держав
- Типологія держав за географічним положенням
- Типологія держав за типом державного режиму

- Типологія держав за способом виробництва (характером суспільно-економічної формації)
- Типологія держав за цивілізаційним критерієм

15. Історичний тип держави та основні суспільно-економічні формації розвідку людства.

Опорний план відповіді:

- Поняття типології держав
- Поняття типу держави
- Поняття історичного типу держави
- Типологія держав за способом виробництва (характером суспільно-економічної формації)

16. Форма держави. Форма держави України.

Опорний план відповіді:

- Поняття форми держави
- Структура форми держави
- Форми держави за Аристотелем («правильні» та «неправильні»)
- Форма державного правління
- Форма державного устрою
- Форма державного режиму
-

17. Форми державного правління: поняття та види.

Опорний план відповіді:

- Поняття форми державного правління
- Види форм державного правління
- Види монархій та їх характеристика
- Види республік та їх характеристика
- Характеристика форми державного правління в Україні

18. Форми державного устрою: поняття та види.

Опорний план відповіді:

- Поняття форми державного устрою
- Види форм державного устрою
- Унітарна форма державного устрою та її види
- Федеративна форма державного устрою та її види
- Міждержавні об'єднання (протекторат, конфедерація, співдружність, особиста унія, співтовариство)
- Форма державного устрою в Україні

19. Типи державного режиму.

Опорний план відповіді:

- Поняття державного режиму
- Поняття демократичного режиму
- Основні види недемократичних режимів
- Державний режим України

20. Монархія та її види.

Опорний план відповіді:

- Поняття монархії
- Види монархій
- Поняття абсолютної (необмеженої) монархії
- Поняття конституційної (обмеженої) монархії
- Види конституційних монархій (дуалістична та парламентська)

21. Республіка та її види.

Опорний план відповіді:

- Поняття республіки
- Види республік
- Поняття та риси президентської республіки
- Поняття та риси парламентської республіки
- Поняття та риси змішаних республік, їх види та особливості
- Республіканська форма державного правління в Україні.

22. Голова держави.

Опорний план відповіді:

- Поняття та статус голови держави
- Монарх як глава держави
- Спадкування престолу
- Президент як глава держави
- Президент України

23. Україна, як унітарна країна.

Опорний план відповіді:

- Положення конституції України про єдність та неподільність території України
- Поняття унітарної держави
- Характеристики адміністративно-територіального устрою України

24. Федерація та конфедерація.

Опорний план відповіді:

- Поняття конфедерації
- Ознаки конфедерації
- Поняття федерації
- Ознаки федерації
- Порівняльна характеристика федерації та конфедерації

25. Механізм держави. Основні принципи організації та функціонування механізму держави.

Опорний план відповіді:

- Поняття механізму держави
- Структура механізму держави
- Поняття державного органу
- Ознаки державних органів
- Поняття державної установи

- Поняття державного підприємства
- Поняття принципів організації і функціонування механізму держави

26. Принцип поділу влади

Опорний план відповіді:

- Поняття принципу поділу влади
- Визначення законодавчої влади
- Визначення виконавчої влади
- Визначення судової влади
- Єдність і поділ влади (особливий статус глави держави)

27. Державний орган, класифікація державних органів.

Опорний план відповіді:

- Поняття державного органу
- Ознаки державних органів
- Класифікація державних органів (за способом створення, за територіальним поширенням владних повноважень, за широтою компетенції, за принципом розподілу влади, за часом функціонування)

28. Державна служба та державний службовець.

Опорний план відповіді:

- Поняття державної служби
- Характеристика Закону України «Про державну службу»
- Поняття та статус державного службовця
- Особливості заняття посад на державній службі
- Поняття посади
- Види державної служби

29. Сучасні концепції (теорії) держави.

Опорний план відповіді:

- Поняття сучасної концепції держави
- Теорія солідаризму
- Теорія держави загального благоденства
- Теорія плюралістичної демократії
- Теорія еліт
- Теорія конвергенції
- Технократична доктрина
- Теорія модернізму
- Теорія національної держави
- Фашистська доктрина
- Класифікація сучасних концепцій держави (політично-соціологічні та юридичні)

30. Основні характеристики і принципи соціально-правової держави

Опорний план відповіді:

- Поняття соціально-правової держави як сучасної юридичної концепції держави

- Характеристика основних характеристик і принципів соціально-правової держави що походять від правової держави
- Характеристика основних характеристик і принципів соціально-правової держави що походять від соціальної держави

31. Теорія правової держави.

Опорний план відповіді:

- Поняття правової держави
- Ознаки правової держави
- Основні принципи правової держави
- Вчення про правову державу Канта, Гегеля, Монтеस्क'є
- Побудова правової держави в Україні

32. Виникнення права, його поняття та ознаки.

Опорний план відповіді:

- Поняття виникнення права
- Ознаки виникнення права
- Класифікація основних підходів до розкриття сутності права
- Поняття права
- Ознаки права

33. Праворозуміння та основні теорії права.

Опорний план відповіді:

- Поняття праворозуміння
- Напрямки праворозуміння (інтеграційний підхід до права, широкій підхід до права)
- Поняття теорії природного права
- Поняття позитивістської теорії права
- Поняття нормативістської теорії права
- Поняття психологічної теорії права
- Поняття соціологічної теорії права
- Поняття марксистської теорії права

34. Сутність, принципи та функції права.

Опорний план відповіді:

- Поняття сутності права
- Поняття права
- Ознаки права
- Визначення принципів права та їх видів
- Визначення функцій права та їх видів

35. Предмет і методи правового регулювання.

Опорний план відповіді:

- Поняття правового регулювання
- Поняття предмета правового регулювання
- Поняття методів правового регулювання
- Види методів правового регулювання

36. Способи і типи правового регулювання.

Опорний план відповіді:

- Поняття та види способів правового регулювання
- Поняття та види типів правового регулювання

37. Механізм правового регулювання.

Опорний план відповіді:

- Поняття механізму правового регулювання
- Елементи механізму правового регулювання
- Стадії правового регулювання

38. Соціальні норми права. Ознаки норм права, що відрізняють їх від інших соціальних норм.

Опорний план відповіді:

- Поняття соціальної норми права
- Види соціальних норм
- Поняття норми права
- Ознаки норми права

39. Структура норми права, класифікація гіпотези, диспозиції і санкції.

Опорний план відповіді:

- Поняття структури норми права
- Поняття гіпотези та її види
- Поняття диспозиції та її види
- Поняття санкції та її види

40. Класифікація правових норм та способи викладу норм права у законодавчих актах.

Опорний план відповіді:

- Поняття викладу норм права
- Поняття установчих норм права
- Поняття регулятивних норм права
- Поняття охоронних норм права
- Поняття забезпечувальних норм права
- Поняття декларативних норм права
- Поняття дефінітивних норм права
- Поняття колізійних норм права
- Поняття оперативних норм права
- Способи викладу норм права (абстрактний, прямий, банкетний, казуїстичний, відсильний)
-

41. Основні форми (джерела) права.

Опорний план відповіді:

- Поняття форм (джерел) права.
- Поняття нормативно-правового акту
- Поняття судового (адміністративного) прецеденту
- Поняття правового звичаю

- Поняття нормативного договору
- Поняття юридичної доктрини
- Поняття принципів права як джерела права
- Поняття релігійної, моральної, етичної норми тощо

42. Правовий звичай та судовий прецедент як джерело права.

Опорний план відповіді:

- Поняття судового (адміністративного) прецеденту
- Ознаки судового прецеденту
- Поняття правового звичаю
- Приклади застосування правового прецеденту та правового звичаю

43. Міжнародний договір як джерело права.

Опорний план відповіді:

- Поняття міжнародного договору
- Види міжнародних договорів
- Порядок вступу в дію на території України міжнародних договорів
- Поняття та порядок ратифікації
- Юридична сила міжнародного договору

44. Нормативно-правовий акт і його види.

Опорний план відповіді:

- Поняття нормативно-правового акту
- Ознаки нормативно-правового акту
- Структура нормативно-правового акту
- Види нормативно-правових актів за різними ознаками

45. Підзаконний правовий акт та його види.

Опорний план відповіді:

- Поняття підзаконного нормативно-правового акту
- Ознаки підзаконного правового акту
- Види підзаконних правових актів(за юридичною силою, за органом прийняття, за територіальною дією)
- Дія підзаконного правового акту

46. Підзаконний нормативний акт органу місцевого самоврядування та місцевого органу виконавчої влади.

Опорний план відповіді:

- Поняття органу місцевого самоврядування
- Поняття та види актів органу місцевого самоврядування
- Прийняття та дія рішень органів місцевого самоврядування
- Органи виконавчої влади на місцях, їх повноваження та акти
- Розпорядження глав державних адміністрацій
- Особливості актів ВР АРК та КМ АРК

47. Правотворчість, принципи правотворчості та правотворчій процес.

Опорний план відповіді:

- Поняття правотворчості та її складові частини

- Поняття принципів правотворчості
- Основні принципи правотворчості та їх характеристика
- Поняття правотворчого процесу
- Стадії правотворчого процесу
- Основні способи правотворчості

48. Законотворчість та законодавчий процес.

Опорний план відповіді:

- Поняття законотворчості
- Поняття закону
- Поняття законодавчого процесу
- Стадії законотворчості

49. Ознаки закону, його структура та види законів.

Опорний план відповіді:

- Поняття закону
- Види законів
- Структура закону

50. Конституція України – основний закон нашої держави.

Опорний план відповіді:

- Статус Конституції України
- Юридична дія норм конституції
- Структура
- Порядок прийняття та внесення змін

51. Укази президента України: порядок прийняття, юридична сила та дія.

Опорний план відповіді:

- Статус, види, юридична дія указів Президента України
- Порядок прийняття
- Порядок набрання чинності та дії на території України

52. Система права: галузь, підгалузь, правовий та комплексний інститут, міжгалузевий комплекс.

Опорний план відповіді:

- Поняття системи права
- Предмет правового регулювання
- Метод правового регулювання
- Поняття галузі права
- Поняття підгалузі права
- Поняття правового інституту
- Поняття правового інституту права
- Поняття комплексного інституту права
- Поняття та приклади міжгалузевих комплексів права

53. Співвідношення матеріального і процесуального, публічного і приватного, міжнародного і національного права.

Опорний план відповіді:

- Співвідношення матеріального та процесуального права
- Співвідношення публічного та приватного права
- Співвідношення міжнародного та національного права

54. Будова системи законодавства.

Опорний план відповіді:

- Поняття системи законодавства
- Структура побудови системи законодавства (горизонтальна. Вертикальна, федеративна, комплексна)

55. Дія нормативно-правових актів в часі.

Опорний план відповіді:

- Поняття дії нормативно-правових актів
- Поняття дії нормативно-правових актів в часі
- Припинення дії
- Набрання чинності
- Зворотна дія

56. Дія нормативно-правових актів у просторі.

Опорний план відповіді:

- Поняття дії нормативно-правових актів
- Поняття дії нормативно-правових актів у просторі
- Поняття території держави
- Поняття принципу екстериторіальності дії нормативно-правових актів

57. Дія нормативно-правових актів за колом осіб.

Опорний план відповіді:

- Поняття дії нормативно-правових актів
- Поняття дії нормативно-правових за колом осіб (громадяни, іноземці, апатриди, службові особи тощо)
- Статус представників диппредставництва та консульств

58. Форми систематизації нормативно-правових актів.

Опорний план відповіді:

- Поняття систематизації нормативно-правових актів
- Поняття обліку нормативно-правових актів
- Поняття та види інкорпорації
- Поняття консолідації
- Поняття кодифікації
-

59. Структура правосуб'єктності.

Опорний план відповіді:

- Поняття правосуб'єктності
- Поняття правоздатності
- Поняття дієздатності
- Поняття деліктоздатності
- Поняття правосуб'єктності юридичних осіб

60. Ознаки та структура правовідносин.

Опорний план відповіді:

- Ознаки правових відносин
- Юридичний зміст правових відносин
- Структура правових відносин (суб'єкти, об'єкти, юридичні факти)

61. Юридичний зміст правовідносин: суб'єктивне право та юридичний обов'язок.

Опорний план відповіді:

- Поняття правових відносин
- Юридичний зміст правових відносин
- Поняття суб'єктивного права
- Поняття юридичного обов'язку

62. Класифікація правових відносин.

Опорний план відповіді:

- Поняття правових відносин
- Види правовідносин

63. Реалізація права: поняття, ознаки, форми.

Опорний план відповіді:

- Поняття реалізації права
- Ознаки право реалізації
- Форми правореалізації

64. Правозастосування та стадії правозастосовного процесу.

Опорний план відповіді:

- Поняття правозастосування
- Ознаки правозастосування
- Види правозастосування
- Стадії правозастосування

65. Судова правотворчість як особливий вид правотворчості.

Опорний план відповіді:

66. Співвідношення нормативно-правового і правозастосовного актів.

Опорний план відповіді:

- Поняття нормативно-правового акту
- Ознаки нормативно-правового акту
- Поняття акту застосування права (акт правозастосування)
- Ознаки акту застосування права
- Різна та спільні риси

67. Тлумачення права та основні способи тлумачення права.

Опорний план відповіді:

- Поняття тлумачення права
- Поняття способів тлумачення права
- Способи тлумачення права

68. Засоби подолання прогалин у законодавстві: аналогія закону та аналогія права.

Опорний план відповіді:

- Поняття аналогії права
- Поняття аналогії законі
- Інші способи подолання прогалин у законодавстві

69. Поняття, ознаки та види правової поведінки.

Опорний план відповіді:

- Поняття правової поведінки
- Види правової поведінка
- Поняття та види правомірної поведінки (конформістська, звичайна, маргінальна)
- Поняття та види неправомірної поведінки

70. Поняття правопорушення та його юридичний склад.

Опорний план відповіді:

- Поняття правопорушення
- Ознаки правопорушення
- Юридичний Склад правопорушення
- Поняття об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта, суб'єктивної сторони
- Поняття вини
- Поняття умислу та його види

71. Віна та види правопорушень.

Опорний план відповіді:

- Поняття вини
- Поняття умислу та його види
- Види правопорушень за умислом
- Поняття та співвідношення проступку, правопорушення, злочину, їх види

72. Поняття, принципи та функції юридичної відповідальності.

Опорний план відповіді:

- Поняття юридичної відповідальності
- Ознаки юридичної відповідальності
- Цілі юридичної відповідальності
- Функції юридичної відповідальності

73. Підстави настання юридичної відповідальності та її види.

Опорний план відповіді:

- Підстави настання юридичної відповідальності за видами (кримінально, адміністративна, дисциплінарна, цивільно-правова, штрафна, каральна, компенсаційна)
- Поняття та види принципів юридичної відповідальності

74. Правова свідомість: поняття, структура, класифікація та види.

Опорний план відповіді:

- Поняття правової свідомості
- Поняття структура правової свідомості
- Елементи структури правосвідомості
- Класифікація та види правосвідомості

75. Правова культура: поняття та види. Правовий нігілізм.

Опорний план відповіді:

- Поняття правової культури
- Види правової культури
- Поняття правової культури суспільства
- Поняття правової культури особистості
- Поняття правового ідеалізму та правового нігілізму
-

76. Законність: поняття, принципи та гарантії законності.

Опорний план відповіді:

- Поняття законності
- Поняття принципів законності
- Принципи законності
- Поняття гарантій законності
- Види гарантій законності

77. Правопорядок та шляхи зміцнення законності і правопорядку у суспільстві.

Опорний план відповіді:

- Поняття правопорядку
- Ознаки правопорядку
- Поняття суспільного порядку
- Співвідношення законності та правопорядку
- Шляхи зміцнення законності правопорядку
-

78. Правовий статус особи, його основні принципи та види.

Опорний план відповіді:

- Поняття правового статусу особи
- Поняття принципів правового статусу особи
- Принципи правового статусу особи
- Види правового статусу особи
- Поняття міжнародно-правового статусу особи
- Поняття конституційного статусу особи
- Поняття галузевого статусу особи
- Поняття спеціального та індивідуального статусу особи
-

79. Правовий статус народу, нації. Право нації на самовизначення.

Опорний план відповіді:

- Поняття правового статусу народу(нації)
- Права нації (народу)
- Гарантії прав нації (народу)
- Право нації на самовизначення

80. Громадянство та політичні права і свободи особи.

Опорний план відповіді:

- Поняття громадянства
- Порядок набуття громадянства
- Поняття політичних прав і свобод громадян
- Види політичних прав і свобод громадян

81. Права і свободи особи, їх види та «покоління».

Опорний план відповіді:

- Поняття прав і свобод особи
- Права і свободи першого покоління
- Права і свободи другого покоління
- Права і свободи третього покоління
- Права і свободи «сучасного» покоління

82. Забезпечення та гарантії прав і свобод особи.

Опорний план відповіді:

- Поняття забезпечення прав і свобод особи, їх види
- Поняття гарантій прав і свобод особи, їх види

83. Юридичні обов'язки особи.

Опорний план відповіді:

- Поняття юридичного обов'язку особи
- Основні юридичні обов'язки громадян України, закріплені в Конституції України
- Зв'язок прав і обов'язків, їх взаємозалежність
-

84. Правова система: поняття та класифікація.

Опорний план відповіді:

- Поняття правової системи
- Поняття класифікації правових систем
- Класифікація правових систем світу
-

85. Романо-германська правова система.

Опорний план відповіді:

- Поняття романо-германської правової системи
- Ознаки романо-германської правової системи
- Приклади країн та їх особливості

86. Англосаксонська (англо-американська) правова система.

Опорний план відповіді:

- Поняття англосаксонської правової системи
- Ознаки англосаксонської правової системи
- Приклади країн та їх особливості

87. Система релігійного права.

Опорний план відповіді:

- Поняття системи релігійного права
- Поняття мусульманського права
- Ознаки мусульманського права
- Інші релігійні системи права
-

88. Система звичаєвого права.

Опорний план відповіді:

- Поняття системи звичаєвого права
- Ознаки системи звичаєвого права

89. Світовий правопорядок та глобальні проблеми людства.

Опорний план відповіді:

- Поняття світового правопорядку
- Поняття глобальних проблем людства
- Основні види глобальних проблем людства

90. Юридична техніка.

Опорний план відповіді:

- Поняття юридичної техніки
- Поняття предмету юридичної техніки
- Елементи нормотворчої юридичної техніки
- Структура нормативно-правового акту та його форма
- Юридичні конструкції
- Галузева типізація та системні зв'язки

Список рекомендованої літератури з дисципліни «Теорія держави і права»

Основна література:

1. Теорія держави і права / за ред. О. В. Петришина, С. П. Погребняк, В. С. Смородинського та ін. - 2014 р., 368 с., підручник;
2. Теорія держави і права /Кравчук М. В.- 2014 р., 608 с., навчальний посібник;
3. Теорія держави і права /Навчальний посібник у визначеннях і таблицях Т. Г. Каткова - 2014 р., 96 с., навчальний посібник у визначеннях і таблицях;
4. Ємельянова Л.В., Сидоренко О.М. Теорія держави та права: Навч. пос. – Миколаїв: Іліон, 2007. – 148 с.;
5. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. Видання друге. — Х.: ТОВ «Одісей», 2008.— 432 с;
6. Загальна теорія держави і права / За ред. М.В.Цвіка, В.Д.Ткаченка, О.В.Петришина. – Харків: Право, 2002. – 428 с.
7. Загальна теорія держави і права: Навчальний посібник/ За ред. В.В.Копейчикова. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 320 с.
8. Загальна теорія держави і права: (основні поняття, категорії, правові конструкції та наукові концепції): Навч. посіб. / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 400 с.
9. Кельман М.С., Мурашин О.Г. Загальна теорія держави і права: Підручник. – К.: Кондор, 2006. – 477 с.
10. Котюк В.О. Загальна теорія держави і права: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2005. – 592 с.
11. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. – Х.: Одісей, 2007. – 432 с.
12. Лазарев В.В.Общая теория права и государства: Учебник для вузов. – М.: Юрист, 2005. – 575 с.
13. Лившиц Р.З. Теория права. – 2-е изд. – М.: БЕК, 2001. – 224 с.
14. Лисенков С.Л. Загальна теорія держави і права: Навч. посібник. – К.: Юристконсульт: КНТ, 2006. – 355 с.
15. Манов Г.Н. Теория государства и права. – М.: БЕК, 1996. – 336 с.
16. Оборотов Ю.Н. Теория государства и права (прагматический курс). Экзаменационный справочник. – О.: Юрид. л-ра, 2004. – 184 с.
17. Общая теория государства и права. Академический курс в 3-х томах/ Отв. ред. М.Н. Марченко. – 2-е изд. – М.: Зерцало, 2001.
18. Поляков А.В., Тимошина Е.В. Общая теория права: Учебник. – СПб.: Изд-во юрид. ф-та СПбГУ, 2005. – 472 с.
19. Поляков А.В. Общая теория права: Феноменолого-коммуникативный подход. Курс лекций. – 2-е изд, доп. – СПб.: Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2003. – 845 с.
20. Иванов, А. А. Теория государства и права [Электронный ресурс]: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция» / А. А. Иванов; под ред. В. П. Малахова. - М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2015. – 351с.
21. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: Навчальний посібник. – Вид. 10-е. – Л.: Край, 2008. – 224 с.
22. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): Підручник. – Харків: Еспада, 2006. – 776 с.

23. Спиридонов Л.И. Теория права и государства. – СПб.: Фонд „Университет”, 2004. – 280 с.
24. Сурілов О.В. Теорія держави і права: Учбовий посібник. – О.: Астропринт, 1998. – 222 с.
25. Сухонос В.В. Теорія держави і права: Навчальний посібник. – Суми: ВТД „Університетська книга”, 2005. – 536 с.
26. Теория права и государства: Учебник / Под ред. В.В. Лазарева. – 2-е перераб. и доп., учеб. изд. – М.: Право и закон, 2001. – 554 с.
27. Теория государства и права / Под ред. В.К. Бабаева. – 2-е изд., перераб. и доп., учеб. – М.: Юристъ, 2006. – 637 с.
28. Теория государства и права. Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – М.: Юристъ, 2004. – 512 с.
29. Теория государства и права: Учебник для вузов / Под ред. В.М. Корельского и В.Д. Перевалова. – 2-е изд., изм. и доп. – М.: НОРМА, 2000. – 616 с.
30. Теорія держави і права: Академічний курс: Підручник/ За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Онищенко. – К: Юрінком Інтер, 2006.- 688 с.
31. Хропанюк В.Н. Теория государства и права / Под ред. В.Г. Стрекозова. – 2-е изд., доп. и испр. – М., 1999. – 377 с.
32. Четвернин В.А. Введение в курс общей теории права и государства: Учебное пособие. – М.: Институт государства и права РАН, 2003. – 204 с.
33. Юридична енциклопедія. В 6 т. – К.: Вид-во «Укр.енциклопедія» ім.М.П.Бажана, 1998-2004.
34. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / О. В. Зайчук, Н. М. Онищенко - К., 2006.

Додаткова література:

«Теорія держави і права» як наука і навчальна дисципліна

1. Бигич О.Л. Вплив порівняльно-правових досліджень на розвиток національної правової системи // Правова держава. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2005. – Вип.16. – С.134-142.
2. Васильев А.М. Правовые категории: Методологические аспекты разработки системы категорий теории права. – М: Юрид. лит., 1976. – 264с.
3. Дудченко В.В., Манько Д.Г. Роль методології юридичної науки у становленні новаційного науково-правового мислення // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук.праць. – О.: Юрид. л-ра, 2003. – Вип.21. – С.13-17.
4. Козюбра Н.И. Понятие и структура методологии юридической науки // Методологические проблемы юридической науки. – К.: Ин-т государства и права, 1990. – С. 5-6.
5. Мартышин О.В. Общетеоретические юридические науки и их соотношение // Государство и право. – 2004. – № 7. – С.5-11.
6. Мартышин О.В. Нравственные основы теории государства и права // Государство и право. – 2005. – №7. – С.5-13.
7. Мирошниченко М. Системно-інформаційний підхід у дослідженні правової системи // Право України. – 2006. – №8. – С.35-39.
8. Нравственные основы теории государства и права: Международная научная конференция // Государство и право. – 2005. – № 8. – С. 91-110.

9. Оборотов Ю.Н. Методология юридической науки в эпоху постмодерна // Юридический вестник. – 2002. – №4. – С.81-85.
10. Полешко А. Методологічні проблеми юридичної науки в Україні (з міжнародної конференції) // Право України. – 2004. – №7. – С.145.
11. Поцелуев Е.Л. Современное состояние теории государства и права: Кризис или поиск собственной идентичности ? // Правоведение. – 2004. – № 2. – С. 154-165.
12. Сергевнин С.Л. О соотношении политической науки, науки о государстве и правоведения // Правоведение. – 1991. – № 6. – С.40-50.
13. Сырых В.М. Логические основания общей теории права: В 2 т. Т.1. – Элементный состав. – М.: Юридический Дом «Юстицинформ», 2000. – С.43-91, 359-502.
14. Хворостянкін А. Дефініції в законодавчих текстах: питання теорії // Право України. – 2005. – №11. – С. 28-32.

Передумови виникнення і генезису права

1. Алексеев В.П., Першиц А.И. История первобытного общества: Учебник для вузов. – М: Высшая школа, 1990. – 351с.
2. Аннерс Э. История европейского права/ Пер. со швед. – М.: Наука, 1994. – С.10-20.
3. Георгиевский Э.В. К вопросу о характере и степени конфликтности в первобытном стаде // Сибирский Юридический Вестник. – 2005. – № 3. (находится на сайте www.law.edu.ru)
4. Думанов Х.М., Першиц А.И. Матриархат // Вестник Российской Академии Наук. – 2000. – Т. 70. – № 7. – С.621-627.
5. Думанов Х.М., Першиц А.И. Мононорматика и начальное право // Государство и право. – 2000. – № 9. – С. 85-91; 2001. – № 1. – С.98-103.
6. Кашанина Т.В. Происхождение государства и права. Современные трактовки и новые подходы. – М.: Юрист, 1999. – 335с.
7. Оборотов Ю.Н. Традиции и новации в правовом развитии. – О.: Юрид. л-ра, 2001. – С.9-16.
8. Омельченко О.А. История политических и правовых учений (История учений о государстве и праве): Учебник для вузов. – М.: Эксмо, 2006. – С.102-103, 142-143, 189-190, 205-208, 245-246, 263-265, 288-289, 370-372, 435-436, 498-499.
9. Пьянов Н.А. Консультации по теории государства и права: Тема "Происхождение государства и права" // Сибирский Юридический Вестник. – 2001. – № 1. (находится на сайте www.law.edu.ru)

Праворозуміння і його види

1. Акопян Д.А. Юридическое (нормативное) и этическое (нравственное) понимание права // Правоведение. – 2005. – № 6. – С. 220-31.
2. Байтин М.И. Сущность права: Современное нормативное правопонимание на грани двух веков. – 2-е изд., доп. – М.: Издательский дом „Право и государство”, 2005. – 543 с.
3. Брезгулевская Н.В. Обсуждение концепции реалистического позитивизма: круглый стол «Проблемы правонимания» // Правоведение. – 2005. – С. 13-20.
4. Дамирли М.А. К новой концепции исторического познания права // Правоведение. – 2003. – № 3 (248). – С. 159-169.

5. Дудченко В. В. Традиція правового розвитку: плюралізм правових вчень. – О.: Юрид. л-ра, 2006. – 304 с.
6. Козлихин И.Ю. О нетрадиционных подходах к праву // Правоведение. – 2006. – № 1. – С. 31 – 40.
7. Козюк М.Н. Модели правопонимания // Новая правовая мысль. – 2003. – № 2 (3). – С. 2-5.
8. Мартышин О.В. Метафизические концепции права // Государство и право. – 2006. – № 2. – С. 64 – 71
9. Нерсесянц В.С. Право – математика свободы. – М.: Юрист, 1996. – 280 с.
10. Нижник Н.С., Шукшина Е.Г. Реалистический позитивизм: в поисках интегративного типа правопонимания // Государство и право. – 2005. – №5. – С.104
11. Новгородцев П.И. Историческая школа юристов. – СПб.: Лань, 1999. – 192 с.
12. Мартышин О.В. Совместимы ли основные типы понимания права? // Государство и право. – 2003. – № 6. – С. 13-21
13. Петражицкий Л.И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности. – СПб.: Лань, 2000. – С.377-507.
14. Поляков А.В. В поисках интегрального типа правопонимания // История государства и права. – 2003. – № 6. – С.7-8.
15. Ромашов Р.А. Реалистический позитивизм: Интегративный тип современного правопонимания // Правоведение. – 2005. – № 1. – С. 4-12.

Поняття, ознаки і властивості права

1. Байтин М.И. Сущность права: Современное нормативное правопонимание на грани двух веков. – 2-е изд., доп. – М.: Издательский дом „Право и государство”, 2005. – 543 с.
2. Ведяхин В. М., Ведяхина К. В. Понятие и классификация принципов права // Право и политика. – 2002. – № 4. – С. 19-28.
3. Власенко И. А. К вопросу об эффективности компенсационной функции права // Правоохр. деят. и правовое гос. – СПб., 1994. – Вып. 3. – С. 46-50.
4. Вопленко Н.Н. Сущность, принципы и функции права: Учеб. пособие. – Волгоград, 1998. – 54 с.
5. Колодій А.М. Принципи права України. – К.: Юрінком Інтер, 1998.
6. Коростей В. Про функції права // Право України. – 2004. – №9. – С.124.
7. Крестовська Н.М. До питання про функції ювенального права // Актуальні проблеми держави і права. Зб. наук. праць. – О.: Юрид. л-ра, 2003. – Вип.21. – С.180-185.
8. Луць Л.А., Фулей Т.І. Деякі аспекти впровадження загальнолюдських принципів права в юридичну практику України // Держава і право. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2003. – Вип.20.
9. Матузов Н.И. О праве в объективном и субъективном смысле: Гносеологический аспект // Правоведение. – 1999. – № 4. – С. 129 – 143.
10. Поляков А.В. Постклассическое правоведение и идея коммуникации // Правоведение. -2006. – № 2. – С. 26-43.
11. Сидоренко О.М. Поняття догми права та особливості її об'єкту: щодо постановки проблеми // Сучасні тенденції розвитку держави та права України: Зб. наук. праць / За ред. В.І. Терентьєва, О.В. Козаченка. – Миколаїв: МНЦ ОНЮА, 2008. – С. 141-148.

12. Скурко Е.В. Правовые принципы в правовой системе, системе права и системе законодательства: Теория и практика // Правоведение. – 2006. – № 2. – С. 55-61.

Цінність права

1. Неновски Н. Право и ценности / Пер. с болг. В.М. Сафронова; под ред.: В.Д. Зорькина; вступ. ст.: Сафронов В.М. – М.: Прогресс, 1987. – 248 с.
2. Максимов С.І. Універсальне і національне у ціннісному вимірі права // Актуальні проблеми держави і права. – О.: Юрид. л-ра, 2008. – Вип. 40. – С.
3. Оборотов Ю.Н. Традиции и обновление в правовой сфере. – О.: Юрид. л-ра, 2002. – 47-58.
4. Рабинович П.М. Социалистическое право как ценность. – 2-е изд., стереотип. – О.: Юрид. л-ра, 2006. – 166 с.
5. Чиркин В.Е. Общечеловеческие ценности, философия права и позитивное право // Право и политика. – 2000. – №8.

Система права

1. Байтин М.И., Петров Д.Е. Метод регулирования в системе права: Виды и структура // Журнал российского права. – 2006. – № 2. – С. 84-95.
2. Байтин М.И., Петров Д.Е. Основные отрасли современного права // Право и политика. -2004. – № 1. – С. 19 – 30
3. Байтин М.И., Петров Д.Е. Соотношение отрасли права и отрасли законодательства // Правоведение. -2004. – № 4. – С. 29 – 40
4. Баландин В.Н., Павлушина А.А. Проблема соотношения «материального» и «процессуального» в праве и ее значение для определения понятия «юридический процесс» // Журнал российского права. – 2002. – № 6. – С.93-101.
5. Богданов Е. Соотношение частного и публичного в гражданском законодательстве // Российская юстиция. – 2000. – № 3. – С. 23-25.
6. Ківалова Т.С., Смелянець Г.Є. До питання про поняття і складові методу правового регулювання // Актуальні проблеми держави і права. – О.: Юрид. л-ра, 2003. – Вип.21. – С.33-37.
7. Кононов А.А. Общенаучная концепция системы права // Правоведение. – 2003. – №3. – С.12-21.
8. Чабаненко М. Імперативні та диспозитивні способи правового регулювання на сучасному етапі розвитку аграрного права як галузі // Право України. – 2004. – №11. – С.109.
9. Ющик О.І. Галузі та інститути правової системи (міфи і реальність). – К.: Орion, 2002. – 112 с.

Правові норми

- 1.Егоров А.В. Дефинитивная норма права: Автореф. ... канд. юрид. наук. – СПб., 2004. – 21 с. (www.law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1201134)
- 2.Жинкин С.А. Некоторые аспекты понятия эффективности норм права // Правоведение. – 2004. – № 1 (252). – С. 191-196.
- 3.Капустина М.А. Юридические нормы и социальное время // Государство и право на рубеже веков. – СПб., 2000. – С. 110-111.
- 4.Кудрявцев Ю.В. Нормы права как социальная информация. – М., 1981.
- 5.Мингазов Л.Х. Эффективность норм международного права / Науч. ред. Ю.Я.Баскин. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1990. – 207 с.

Джерела і форми права

1. Бабенко А.Н., Парфенова Т.А. Понятие и признаки нормативного договора // Сибирский Юридический Вестник. – 2004. – № 2. (находится на сайте www.law.edu.ru)
2. Богдановская И.Ю. Прецедентное право /Отв. ред. Н. С. Крылов ; АН СССР. – М.: Наука, 1993. – 239 с.
3. Богдановская И.Ю. Судебный прецедент как категория „общего права” // Право и политика. – 2002. – № 7 (31). – С. 18-23.
4. Бошно С.В. Доктрина как форма и источник права // Журнал российского права. – 2003. – №12. – С. 70-79.
5. Вопленко Н.Н. Источники и формы права: Учебное пособие. – Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2004. – 102 с.
6. Вопленко Н.Н., Рожнов А.П. Правоприменительная практика: понятие, основные черты и функции: Монография, Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2004. – 205 с.
7. Горшенева Ю.А. Нормативный договор как источник права: Автореферат дис. ... канд.юрид.наук. – М., 2005. – 26 с. (<http://www.law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1205360>)
8. Думанов Х.М., Першиц А.И. К уточнению понятия „обычное право” // Государство и право. – 2005. – № 3. – С.77-82.
9. Котелевская И.В. Закон и подзаконный акт // Журнал российского права. – 2000. – № 1. – С. 34.
10. Малова О.В. Правовой обычай как источник права: Автореферат дисс. ... канд.юрид.наук. – Екатеринбург, 2002. – 24 с. (находится на сайте www.law.edu.ru)
11. Марченко М.Н. Источники права. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. – 760 с.
12. Марченко М.Н. Является ли судебная практика источником российского права // Государство и право. – 2000. – №12. – С.11-21.
13. Працюк І.В. Види законів України // Проблеми законності. – Харків, 200. – Вип. 52. – С. 3- 9.
14. Ромашов Р.А., Сергевнин С.Л. Проблемы структурирования и функционирования системы современного российского законодательства в контексте федерализма // Правоведение. -2005. – № 3. – С. 4-12.
15. Селиванов В. Нетотожність права і закону (методологічний аспект) // Право України. – 2005. – №5. – С.7-11.
16. Сюкияйнен Л. Р. Мусульманское право: Вопросы теории и практики. – М. : Наука, 1986. – 256 с.
17. Тихомиров Ю.А. Теория закона. – М.: Юрид.лит., 1982. – 256 с.

Межі дії норм права

1. Бахрах Д. Н. Действие норм права во времени: Теория, законодательство, судебная практика. – М.: Норма, 2004. – 224 с.
2. Блум М. И., Тилле А. А. Обратная сила закона. – М.: Юрид. лит., 1969. – 136 с.
3. Тилле А. А. Время, пространство, закон. – М.: Юрид. лит., 1965. – 204 с.
4. Плечій О. Часові межі дії нормативно-правових актів України: проблемні питання // Вісник Львівського університету. Сер. “Юридична”. – 2002. – Вип. 37. – С. 70–73.

5. Оборотов И.Г. Вступление в силу и начало действия нормативно-правового акта // Визначальні тенденції генезису права і державності і права: Зб. наук. праць міжнар.наук.-практ. конф. «Треті Прибузькі читання» / За ред. В.І. Терентьєва, О.В. Козаченка. – Миколаїв: Іліон, 2007. С.457-460. (0,2 д.а.)
6. Оборотов И. Г. Проблемы развития часовых характеристик джерел права // Актуальні проблеми держави і права. – Вип. 29. – О.: Юрид. л-ра, 2006. – С. 92–96.
7. Оборотов И.Г. Типология действия права во времени // Перспективи розвитку юридичної науки очима молоді: Збірник наукових праць / За ред. В.І. Терентьєва, О.В. Козаченка. – Миколаїв: МНЦ ОНЮА, 2008. – С.64-68.

Правоутворення, правотворчість, законотворчість

1. Граціанов А.І. Роль уніфікації в систематизації законодавства // Держава і право Вип.8. – С.15-19.
2. Козловський А. Систематизація законодавства як гносеологічний процес // Право України. – 2000. – №2. – С.49-50.
3. Копиленко О., Мурашин Г. Деякі методологічні аспекти наукового забезпечення законодавчого процесу // Вісник Академії правових наук. – Харків, 2003. – Вип. № 2 -3. – С. 132 -141.
4. Котюк І., Котюк О. Етимологічні та онтологічні аспекти проблеми систематизації правових актів // Право України. – 2000. – №8. – С.112.
5. Легуша С.М. Теоретичні засади інкорпорації як форми систематизації законодавства України // Правова держава.– К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2005. – Вип.16. – С.149-156.
6. Нагребельний В.П. Систематизація законодавства України: проблеми і перспективи // Держава і право. Зб.наук праць. – Київ, 2003. – Вип.21. – С.5-9.
7. Подковенко Т.О. Система законодавства: загальнотеоретична характеристика // Держава і право. Зб.наук праць Випуск 21. – Київ, 2003. – С.77-82.
8. Систематизація законодавства України: проблеми та перспективи вдосконалення. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2003. – 220 с.
9. Хворостянкіна А. Дефініції в законодавчих текстах: питання теорії // Право України. – 2005. – №11. – С. 28-32.

Юридичний процес

1. Карташов В.Н. Юридическая деятельность: понятие, структура, ценность. – Саратов: Изд-во Саратовск. ун-та, 1989. – 218 с.
2. Лукьянова Е.Г. Теория процессуального права. – М.: Норма, 2004. – 187 с.
3. Луць Л.А., Фулей Т.І. Деякі аспекти впровадження загальнолюдських принципів права в юридичну практику України // Держава і право. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2003. -Вип.20. –
4. Оніщенко Н.М. Юридичний процес як форма правової діяльності // Право України. – 2002. – № 7. – С. 7-13.
5. Папанова И.В. Юридический процесс. – Саратов: Светопись, 1998. – 74 с.
6. Протасов В.Н. Юридическая процедура. – М.: Юрид.лит., 1991. – 79 с.
7. Теория юридического процесса / Под ред. В.М.Горшенева. – Харьков: Вища школа, 1985. – 192 с.

Здійснення права

1. Бобровник С.В. Правове регулювання суспільних відносин та реалізація права // Правова держава. Щорічник наукових праць Ін-ту держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. – 1996. – Вип.7. – С. 103 – 108.
2. Власов Ю.Л. Правова система й реалізація права: проблеми зв'язку та взаємовпливу // Правова держава. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2005. – Вип.16. – С.142-149.
3. Вопленко Н.Н., Рожнов А.П. Правоприменительная практика: понятие, основные черты и функции: Монография, Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2004. – 205 с.
4. Завадская Л.Н. Механизм реализации права. – М : Наука, 1992. – 288 с.
5. Лазарев В.В. Эффективность правоприменительных актов. – Казань: Изд-во Казанск. Ун-та, 1975. – 207 с.
6. Явич Л.С. Общая теория права. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1976.. – С. 200-258.

Правові відносини

1. Архипов С.И. Субъект права: Теоретическое исследование. – СПб.: Изд-во Р.Асланова Юридический Центр пресс, 2004. – 466 с.
2. Исаков В.Б. Юридические факты в советском праве. – М.: Юрид. лит., 1984. – 144 с.
3. Кикоть Г. Проблема класифікації юридичних фактів у сучасній теорії права // Право України. – 2003. – №7. – С.29.
4. Кикоть Г. Юридичні факти у механізмі правового регулювання: проблеми теорії // Право України. – 2005. – №7. – С.109-111.
5. Малько А.В. Законные интересы как правовая категория. – СПб.: Изд-во Р.Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – 357 с.
6. Мотовиловкер Е.Я. Законный интерес и субъективное гражданское право // Правоведение. – 2005. – № 2. – С. 210-217.
7. Харитоновна О.І. Деякі проблеми загальної теорії правовідносин // Актуальні проблеми держави і права. – Вип.21. – О.: Юрид. л-ра, 2003. – С.75-83.
8. Чувакова А.М. Идентификация юридических фактов // Юридический вестник. – 2002. – №3. – С.82-86.

Правосвідомість і правова культура

1. Антонович М. Правова культура українського народу в сфері прав людини: історичний розвиток та сучасний стан // Право України. – 2003. – №12. – С.75.
2. Бабкин В.Д. Правовое воспитание студентов. – К.: Вища школа, 1983. – 53 с.
3. Головченко В. Особливості формування правової культури молоді // Право України. – 2004. – №10. – С.120.
4. Головченко В.В. Эффективность правового воспитания: понятие, критерии, методика измерения. – К.: Наукова думка, 1985. – 128 с.
5. Голосніченко І.П. Правосвідомість і правова культура у розбудові Української держави // Право України. – 2005. – №4. – С.24.
6. Горбунова Л. Роль правової освіти в утвердженні верховенства права // Право України. – 2006. – №4. – С.154-159.

Тлумачення права

1. Вопленко Н.Н. Официальное толкование норм права. – М.: Юрид. лит., 1976. – 387 с.
2. Книпер Р. Толкование, аналогия и развитие права: проблемы разграничения судебной и законодательной власти // Государство и право. – 2003. – №8. – С.5-9.
3. Костенко О. Наукове (доктринальне) тлумачення законів та його роль у здійсненні правосуддя // Право України. – 2000. – № 6. – С.34.
4. Лазарев В.В. Пробелы в праве и пути их устранения. – М.: Юрид. лит., 1974. – 184 с.
5. Матвеева Л.Г. Класифікація актів тлумачення права: проблема вибору критерію // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. – Вип.18. – О.: Юрид. л-ра, 2003. – С. 46–51
6. Матузов Н.И. Коллизии в праве: Причины, виды и способы разрешения // Правоведение. – 2000. – № 5. – С.225-244.
7. Михайлович Д.М. Толкование закона: Монография. – Х.: Изд-во НУВД, 2004. – 198 с.
8. Павлишин О. Правозастосування як об'єкт філософсько-правових досліджень // Право України. – 2004. – № 8. – С.21-25.
9. Сліденко І.Д. Тлумачення Конституції: питання теорії і практики в контексті світового досвіду. – О.: Фенікс, 2003. – 234с.

Правова поведінка

1. Вдовина Т.В. Понятие и виды социально-негативного поведения // Lex Russica. Научные труды Московской государственной юридической академии. – 2005. – №1. – С.164-176.
2. Зарубаева Е.Ю. Правомерное поведение: подходы к определению дефиниции, социальная значимость и типология // Сибирский Юридический Вестник. – 2005. – № 1. (знаходиться на сайті www.law.edu.ru)
3. Колпаков В. Административный проступок в истории права // Закон и жизнь. – 2004. – № 5. – С. 6-10.
4. Константинов П.Ю., Соловьева А.К., Стуканов А.П. Взаимосвязь административных правонарушений и преступлений: проблемы теории и практики // Правоведение. – 2005. – № 3. – С. 58-74.
5. Кудрявцев В.Н. Право и поведение. – М.: Юрид.лит., 1978. – 191 с.
6. Оксамытный В.В. Правомерное поведение личности. – К.: Наукова думка, 1985. – 175 с.
7. Поцелуев Е.Л. Виды правонарушений в современной учебной литературе по теории права: Критический анализ // Правоведение. – 2004. – № 5. – С. 244-257.
8. Пьянов Н. А.Правовое поведение: понятие и виды // Сибирский Юридический Вестник. – 2004. – № 4. (знаходиться на сайті www.law.edu.ru)

Юридична відповідальність

1. Басін К.В. Юридична відповідальність як різновид соціальної відповідальності // Правова держава. – К., 2003. – Вип.14. – С.108-114.
2. Білозьоров Є. Юридична відповідальність як передумова правомірної поведінки особи: теоретичні аспекти // Право України. – 2006. – №1. – С.50-54.

3. Біляк О.М. Інститут юридичної відповідальності: сучасні проблеми і тенденції розвитку // Правова держава. – К., 2003. – Вип.14. – С.101-107.
4. Братусь С.Н. Юридическая ответственность и законность: Очерк теории. – М.: Юрид лит., 1976. – 200 с.
5. Хачатуров Р.Л., Ягутян Р.Г. Проблемы юридической ответственности. – СПб: Юридический центр ПРЕСС, 1995. – 202 с.
6. Хуторян Н.М. Теоретичні проблеми матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин: Монографія. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 264 с.

Правовий порядок і законність

1. Борисов В.В. Правовой порядок развитого социализма: Вопросы теории. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1997. – 408 с.
2. Братусь С.Н. Юридическая ответственность и законность: Очерк теории. – М.: Юрид лит., 1976. – 200 с.
3. Кайназаров Е. К. Правопорядок и жизнь общества. – Алма-Ата: Казахстан, 1975. – 151 с.
4. Крижанівський А.Ф. Феноменологія правопорядку: поняття, виміри, типологія: Монографія. – О.: Фенікс, 2006. – 195 с.
5. Семитко А.П. Развитие правовой культуры как правовой прогресс. – Екатеринбург: Изд-во УрГЮА: Изд-во Гуманитарного ун-та, 1996. – 313 с.
6. Тихомиров Ю.А., Сухарев А.Я., Демидов И.Ф. Законность в Российской Федерации. – М.: Спарк, 1998. – 215 с.

Дія права і механізм правового регулювання

1. Малько А.В. Льготная и поощрительная политика. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. – 231 С.
2. Малько А.В. Стимулы и ограничения в праве. – 2-е изд., перераб. и доп., науч. – М.: Юристь, 2003. – 250 с.
3. Правовые акты. Учебно-практическое и справочное пособие / Под ред. Ю.А. Тихомирова, И.В. Котелевской. – М.: Изд-во М.Ю.Тихомирова, 1999. – 381с.
4. Сорокин П. Преступление и кара, подвиг и награда: Социологический этюд об основных формах общественного поведения и морали. – СПб. :Изд-во Русск. христианс. гуманитарного института, 1999. – 448 с.

Правова система і правова сім'я

1. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности. – М.: Международ. отношения, 1996. – 400 с.
2. Бехруз Х. Сравнительное правоведение: Учебник. – О.: Фенікс; М.: Транслит, 2008. – 504 с.
3. Василенко И.А. Диалог цивилизаций: социокультурные проблемы политического партнерства. – М.: Эдиторал УРСС- 1999.
4. Цвайгерт К., Кетц Х. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права. В 2 т. – М.: Международ. отнош., 1995.
5. Кнапп Б. Крупные системы права в современном мире. Мусульманское право. Структура и основные понятия. – М., 1984.
6. Оборотов Ю. Н. Традиции и обновление в правовой сфере. – О.: Юрид. л-ра, 2002.

7. Саидов А.Х. Сравнительное правоведение и юридическая география мира. – М., 1993.
8. Світова класична думка про державу і право: Навч. посібник / Є.Ф. Безродний, Г. К. Ковальчук, О.С. Масний. – К.: Юрінком Інтер, 1999.
Скаун О. Ф. Общее сравнительное правоведение: Основные типы (семьи) правовых систем мира. – К.: Ін Юре, 2008. – 464 с.

Поняття і сутність держави

1. Бляхман Б.Я. О социальной ценности государства // Сибирский Юридический Вестник. – 2003. – № 4. (находится на сайте www.law.edu.ru)
2. Чиркин В.Е. Государствоведение. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Юрист, 2000. – 382 с.

Виникнення держави

1. Кашанина Т.В. Происхождение государства и права. Современные трактовки и новые подходы. – М.: Юрист, 1999. – 335с.
2. Пьянов Н.А. Консультации по теории государства и права: Тема "Происхождение государства и права" // Сибирский Юридический Вестник. – 2001. – № 1. (находится на сайте www.law.edu.ru)
3. Чиркин В.Е. Государствоведение. – 2-е изд., доп. и испр. – М.: Юрист, 2000. – С.23-34.

Типологія держави. Сучасна і досучасна держава

1. Оборотов Ю.Н. Современное государство. – О.: Астропринт, 1998. – 132 с.

Форма держави

1. Бостан С.К. Форма правління сучасної держави: проблеми історії, теорії, практики: Монографія. – Запоріжжя: Юридичний ін-т, 2005. – 540 с.
2. Давимука С., Колодій А., Кужелюк Ю., Харченко В. Політичні режими сучасності та перехід до демократії. – Львів, 1999. – 278 с.
3. Правовые системы стран мира: Энциклопедический словарь /Отв.ред.А.Я.Сухарев. – М.: НОРМА, 2000. – 840 с.
4. Серегин А. В. Теоретические проблемы монархической формы правления / Под ред. И.А.Иванникова. – Ростов-на-Дону: Изд-во гос. пед. ун-та, 2003. – 191 с.
5. Серегин А.В. Концептуальные подходы к определению категории «форма правления» // Право и государство. – 2006. – № 3. – С. 18–23.
6. Сухонос В.В. Форма правління: термінологія, класифікація, характеристика (проблеми постіндустріальної епохи) // Держава і право: Зб.наук праць.– Київ, 2003. – Вип.21. – С.57-63.
7. Телешун С.О. Державний устрій України: проблеми політики теорії і практики. — Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. – 344 с.
8. Фарукшин М.Х. Федерализм. Теоретические и прикладные аспекты. – М.: Юрист, 2004. – 527 с.
9. Чиркин В.Е. Государствоведение. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Юрист, 2000. – 382 с.
10. Шаповал В.М. Державний лад країн світу: Довідник. – К.: Український центр правничих студій, 1999. – 320 с.

Державна влада, механізм і апарат держави

1. Бойцова В.В. Служба защиты прав человека и гражданина: Мировой опыт. – М.: Изд-во БЕК, 1996. – 672 с.
2. Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К.: Ін Юре, 2002. – 668 с.
3. Гомеров И.Н. Государство и государственная власть: предпосылки, особенности, структура. – М.: ООО «Издательства ЮКЭА», 2002. – 832 с.
4. Коломієць Ю.М. Інститут глави держави в системі вищих органів влади й управління зарубіжних країн. – Харків, 1998. – 245 с.
5. Кривенко Л.Т. Верховна Рада України. – К.: Ін Юре, 1997. – 47 с.
6. Оборотов Ю.Н. Возвышение судебной власти в системе разделения властей // Органи державної влади України / За ред. В.Ф. Погорілка: Монографія. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2002. – 592 с.
7. Сахаров Н. Институт президентства в современном мире. – М.: Юрид. лит., 1994. – 176 с.
8. Мінченко Р.М. Проблеми взаємодії державної влади і громадянського суспільства // Актуальні проблеми держави і права. – О.: Юрид. л-ра, 2006. – Вип. 29. – С. 195-202.
9. Струсь К.А. Государство и гражданское общество: Генезис идеи и современная Россия // Новая правовая мысль. – 2003. – № 2 (3). – С. 6-9.
10. Черниловский З.М. Гражданское общество: опыт исследования // Государство и право. – 1992. – №6.
11. Щепанская Т.А. Сущностные характеристики гражданского общества // Актуальні проблеми держави і права. Зб. наук. праць. – О.: Юрид. л-ра, 2004. – Вип.22. – С.435-440.